

NOMS DE PERSONA EN EL *TIRANT LO BLANC*¹

1. Els noms de persona constitueixen una part minúscula del lèxic, però no per això és insignificant. No s'accepta ja la idea de que un nom no tingui cap significat, que no proporcioni cap tipus d'informació sobre la persona que el porta. Contràriament al nom comú o al sobrenom, on la connexió amb una qualitat real es fa visible. Tot i així, quan un sobrenom o un apel·latiu passen a ser cognoms, es trenca l'associació amb la situació real.

Amb tot, el nom propi no és del tot obscur. No diu res, en efecte, sobre les qualitats de la persona que el porta; però diu alguna cosa, a vegades molt, sobre l'ambient en el que el nom ha estat escollit. Així, en un país de pronunciada mentalitat catòlica, com sens dubte és el cas d'Espanya, és comprensible la freqüència de noms de baptisme de tradició cristiana. Són tanmateix comprensibles els noms femenins que tenen per exemple llur origen en un epítet de la Verge, deguts probablement a la tendència que porta a evitar una paraula tabú. El nom caracteritza l'ambient cultural. En el cas que'ns ocupa, és dir en el llenguatge d'una obra literària èpica, esperem trobar una apreciable quantitat de noms d'origen germànic, font de la poesia èpica francesa que, sens dubte, va influir en tota la creació literària dins de les llengües romàniques.

2. Amb gran sorpresa constatem que la obra literària més important del món cavalleresc en llengua catalana presenta molt pocs noms. És clar, els noms no procedeixen només de l'ambient cavalleresc. Però no podem tenir en compte els noms dels personatges històrics; per això, no ens interessa un pas com *aquella virtuosa Júlia, filla de Július Cèsar, que hagué a Pompeu, marit seu* (capt. 309)², o un altre sobre *l'emperador Justinià, predecessor vostre* (capt. 452), o el registre dels vint-i-cinc cavallers del capt. 85 que té per títol *Com fon instituïda la fraternitat de l'ordre dels cavallers de la Garrotera*. Altres vegades hi ha personatges de la tradició grega-llatina, i també romànica (*Tristany e Isolda, la reina Ginebra e Lancalot*, en el capt. 118), però sempre com símbols de quelcom, de l'amor, no com persones de la novel·la. Quasi bé inexistent són els noms d'origen bíblic- cristià: els sants *Jordi* i *Pere* són sempre sants, i *Maria* apareix només com Santa Egipcíaca (Pròleg).

Tirant lo Blanc és un llibre de cavalleries. Martorell el va escriure entre els anys 1460 i 1468,³ és a dir, reflexa la llengua i l'ambient literari de la segona meitat del segle XV, quan ja

1 L'autor agraeix al gentil col·lega Jordi Canals Piñas la traducció al català. Va ser al primer en donar classes de català a Facultat de Filosofia de Ljubljana, els anys 1987-8 i 1988-9.

2 Totes les citacions procedeixen de l'edició de Martí de Riquer: Joanot Martorell i Martí de Galba, *Tirant lo Blanc*, Barcelona, Ariel, 1982.

3 Riquer, *Ibid.*, p. 80.

declina el món literari cavalleresc. Cerquem en l'ús dels noms propis una il·luminació sobre l'ambient cultural d'aquell temps.

3. En conjunt, els personatges que es mouen en aquest llibre de cavalleries demostren una predilecció del autor en voler representar un personatge no amb el nom, sinó mitjançant les característiques d'índole geogràfica-social. Si l'heroi de l'obra literària que estem examinant porta el nom en plena regla cavalleresca, val a dir amb un epítet,⁴ aquest procediment és força rar i fins i tot no sempre sense ironia; entre els cavallers de la Garrotera figuren també *lo Comte de les Marches Negres*, *Misser Albert de Riusec*, *lo senyor de Escala Rompada*.

La majoria dels personatges estan caracteritzats amb un element geogràfic: *Lo gran rei de Canària*, *lo rei d'Anglaterra* (capt. 5), *lo rei de França* (capt. 99), *lo rei de Sicília* (capt. 100), *mon germà lo duc de Messina* (capt. 101), *lo rei d'Egipte*, *lo rei de Capadòcia*, *lo duc de Calàbria*, *lo duc de Melfi*, *lo comte de Montoro*, *lo comte de Caserta (...)* e *molts altres comtes e barons* (capt. 140), *lo rei de la menor India*, *lo rei de la sobirana India* (capt. 239).

Les poques vegades que es fa esment també del nom de baptisme creiem que es tracta d'una declaració quasi oficial, d'una carta o d'una missiva: *jo Estefania de Macedònia, filla de il.lustre príncep Robert* (capt. 147); *Nós, Frederic, per la immensa e divina majestat del sobiran Déu eternal, Emperador de l'Imperi grec* (capt. 115). De l'estricta món cavalleresc apareix, a més de Tirant, només un *Ricard lo Venturós* (capt. 113). Tota la resta, cavallers o dignataris, prenen l'atribut en l'estat social o en el lloc de procedència. Les dones no tenen tampoc totes noms de baptisme; en tot cas, però, amb una freqüència més gran que la dels homes. A més de la ja esmentada *Estefania* trobem *Dona Guiumar, filla del comte de Flandes i la bella Agnès* (capt. 71b), si bé ambdues, en el capt. 43, apareixen sense nom de baptisme: *la filla del duc de Berrí pres la Infanta del braç, e la filla del comte de Flandes li pres les faldes*.

Porten el nom la infanta *Carmesina, filla de l'emperador de Constantinoble* (capt. 117), així com també *Ricomana* i *Felip*, infanta de Sicília i infant de França respectivament. Porta el nom de baptisme també *Lionor*, dama del gran Noble (capt. 189). El nom haurà estat escollit per tal de permetre la rima en els dos versos que segueixen: *Enamorats, feu-li honor, puix de totes és la millor*.

4. D'aquestes breus observacions, cenyides a un sector molt limitat de la imatge lingüística, gosem avançar amb molta prudència una hipòtesi: *Tirant lo Blanc* no és ja una novel·la cavalleresca, és més aviat una novel·la d'aventures, d'intrigues, eròtica pel que fa alguns episodis i, de tota manera, no s'ha de cercar en ella l'expressió de les grans aspiracions de l'èpica francesa. De manera contrària a la imatge de la lleialtat als principis religiosos i morals, al codi cavalleresc, a la imatge de l'abnegació i de la fermesa total enfront de l'adversitat en nom d'aquests principis característics dels protagonistes de les *gestes*

4 Es del mateix Riquer, *Ibid.*, pp. 73-4, l'observació que fa del sobrenom, que seria *Blanc* només per raons d'etimologia popular, mentre que en realitat derivaria de *Valachus* o *Balachus*, essent valac Joan Hunyadi, un dels suposats models per a la figura de Tirant.

franceses, els personatges del *Tirant* es preocupen poc de problemes d'interessos menys nobles, encara que dignes de tot respecte. La novel·la catalana és de tot punt independent de les *chansons de geste*. Narra uns altres esdeveniments. En el capt. 110, per exemple, es diu que Felip, l'infant francès, en companyia de Tirant arriba a la cort de Sicília. La infanta Carmesina, la seva futura muller, intenta esbrinar les qualitats del seu caràcter, com el potencial marit li sembla ignorant i a més mesquí i gasiu. I opina amb molt realisme que en tal cas preferiria ésser monja o muller de sabater que haver quest per marit, encara que fos rei de França.

L'heroi de la novel·la, Tirant lo Blanc, viu i actua entre dames, cavallers, ducs i barons, reis i emperadors, comtes i marquesos; però la història embullada de la novel·la sobresurt per les activitats i intervencions de tot un ventall de persones de valor desigual. *Plaerdemavida* -el nom que en substància és un sobrenom significatiu-, donzella de la Princesa, actua amb un estil que s'apropa més aviat al món de la Celestina que no pas al de les corts principesques de les gestes franceses. Es a dir, en l'època en que Martorell escriu la seva obra el món meravellós, cavallaresc i heroic, xopat d' ideals nacionals i religiosos, ja ha passat. L'ús dels noms propis en el *Tirant* són un petit testimoni del seu declinar.

Povzetek

OSEBNA IMENA V ROMANU *TIRANT LO BLANC*

Katalonski viteški roman *Tirant lo Blanc*, najbrž zadnji svoje zvrsti, postavlja na sceno celo množico oseb, vendar pa té, začuda, z izjemo glavnega junaka, skoraj nikoli ne nosijo osebnih imen. Največkrat so osebe iz (še vedno) viteškega sveta poimenovane po krajih, deželah. Tudi sicer so junaki drugačni in drugačni so nagibi njihovega delovanja: nacionalno-religiozna doba, ki jo diha vsa evropska epska poezija, je že prešla.